

exhaustible, which corresponds to the term "Expenses". The costs are shown in the Balance Sheet (form № 1), and expenditures – in the Income Statement (form № 2).

Keywords: expenses, costs, financial results, purchasing, manufacturing, sale, circulation of capital, cost classification, cost reflection in financial statements

УДК 339.5

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ВИЯВЛЕНІ ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В ТОРГІВЛІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Ю. В. ТРОКОЗ, аспірант*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
e-mail: y.trokoz@gmail.com

Анотація. Досліджено порівняльні переваги і конкурентоспроможність аграрного сектору України у сфері торгівлі з Європейським Союзом. Під час наукового дослідження було розглянуто й проаналізовано теоретичні та наукові підходи порівняльних переваг і конкурентоспроможності. Ця стаття використовує поняття "виявлена" порівняльна перевага, що відоме як індекс Баласса і яке Б. Баласс увів для емпіричної ідентифікації слабких і сильних експортних галузей країни. Проаналізовано стан торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та членами ЄС, а також досліджено конкурентоспроможність вітчизняних товарних груп агропродовольчих товарів.

Використовуючи емпіричні методи дослідження було визначено перелік вітчизняних товарних груп з виявленими порівняльними перевагами в торгівлі з країнами Європейського Союзу. Тоді як індекс RCA, що використовується в даному дослідженні, являє собою вдосконалення щодо інших методів вимірювання конкурентоспроможності, він також не дає нам змоги відокремити ефекти ринкової та неринкової неефективності щодо конкурентоспроможності. Майбутні дослідження повинні бути спрямовані на модифікацію індексу RCA так, щоб це давало змогу дослідникам відокремити ефекти ринкової та неринкової неефективності по відношенню до конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, виявлена порівняльна перевага, торгівля агропродовольчою продукцією, індекс Баласса

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України
С. М. Кваша

Актуальність. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС має сприяти продовженню та значному збільшенню торгівельних потоків з країнами ЄС як у грошовому, так і в натуральному вираженні. Оскільки ринок агропродовольчої продукції ЄС є одним із найбільших у світі, ця стаття аналізує позиції України на цьому ринку та конкурентоспроможність українських агропродовольчих товарів.

Україна традиційно була й досі залишається важливим виробником та експортером агропродовольчої продукції, враховуючи її багаті природні ресурси, сприятливі кліматичні умови та ключове географічне положення на карті Європи разом із виходом до Чорного моря. Україні належить 1/3 запасу світового чорнозему, при чому 68% орної землі в Україні становлять чорноземи – це багатий на гумус темний ґрунт, дуже родючий та винятково прибутковий для сільського господарства [3].

Подальше виконання положень Угоди про Асоціацію з одночасним якісним впровадженням реформ неодмінно призведе до появи нових можливостей, пріоритетів та напрямів в агропродовольчому секторі. У результаті, Україна зможе краще функціонувати на ринку ЄС, і буде мати можливість виробляти товари з високою доданою вартістю, що, у свою чергу, призведе до збільшення як кількісних та і вартісних показників торгівлі агропродовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні поняття конкурентоспроможності й конкурентних переваг досліджені та розроблені у працях таких економістів, як Б. Олін, М. Портер, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Р. Фатхудінов, Ф. Хаєк, П. Хейне, Е. Хекшер, Дж. Хікс, Е. Чемберлен. Серед вітчизняних дослідників питання розвитку конкуренції та забезпечення конкурентоспроможності економічних формацій висвітлюється у працях В. Андрійчука, Я. Базилюка, Л. Балабанової, О. Бородіної, Н. Вдовенко, А. Гальчинського, Т. Зінчук, С. Кваші, М. Маліка, П. Саблука, О. Шпичака та інших вітчизняних вчених-економістів.

Мета дослідження – аналіз стану торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та членами ЄС, а також визначення конкурентоспроможності товарних груп українських агропродовольчих товарів на ринку ЄС.

Матеріали і методи дослідження. Під час дослідження порівняльних конкурентних переваг агропродовольчої продукції на ринку ЄС становили інтерес як загальнонаукові методи – індукція та дедукція, діалектичний метод, аналізу та синтезу, так і спеціальні методи – історико-економічний, економіко-математичний. Інформаційні дані, використані для розрахунків у цій статті, було взято з бази даних Державної служби статистики України та Комітету статистики ООН.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження конкурентоспроможності займає центральне місце серед економістів, політиків, законодавчих інституцій і в популярній пресі. На жаль, сторони, що беруть участь у дослідженнях щодо конкурентоспроможності часто не розмовляють однією мовою, що ускладнює процес дослідження категорії

конкурентоспроможності. Незважаючи на значні зусилля науково-дослідних робіт, що проводилися в цій галузі впродовж останнього часу, існують суттєві розбіжності щодо значення цієї категорії, її масштабу, і яким чином вона може бути виміряна. Як наслідок, результати аналізу конкурентоспроможності є відкритими для різної інтерпретації.

Термін "конкурентоспроможність" широко використовується в економічній літературі і його визначення значною мірою різняться. У загальному визначенні ЄС [7], "конкурентоспроможність" означає "мати можливість протистояти конкуренції на ринку". На макроекономічному рівні, ОЕСР визначає конкурентоспроможність як "ступінь до якого [нація] може, при вільних і справедливих ринкових умовах, виробляти товари та послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, одночасно підтримуючи й розширюючи реальний дохід його громадян на довгостроковий період [12].

Конкурентоспроможність є відносним показником, вона не має широко прийнятого визначення в економіці. Ця відносність дає змогу дослідникам представляти своє власне визначення поняття, ґрунтуючись на сприйнятті конкурентоспроможності, яке вони відстоюють. Таким чином, залежно від мети дослідження, рівня аналізу, і певного товару, в літературі була представлена велика різноманітність визначень поняття конкурентоспроможності. Частково через цю відносність, Кругман [8] стверджував, що одержимість певної країни конкурентоспроможністю може призвести до нераціонального використання ресурсів, оскільки уряди можуть запровадити корисливе визначення конкурентоспроможності та впровадити характерну політику, що буде спрямована на її досягнення. Ця політика в довгостроковій перспективі може завдати їх економіці більшої шкоди, ніж користі. Незважаючи на застереження Кругмана, наукові дослідження, що включають аналіз конкурентоспроможності, продовжували стабільно зростати, та за останні двадцять років кількість літератури з конкурентоспроможності істотно зростає.

Конкурентоспроможність можна розглядати як здатність виробляти і продавати продукцію в умовах конкурентного середовища, що відповідає споживчому попиту щодо ціни, якості й кількості, і, водночас, забезпечує стійкий прибуток для сільськогосподарських господарств. Конкуренція може бути внутрішньою, поміж господарств або секторів всередині країни, або міжнародною, і тоді, порівняння проводиться поміж країн. Таким чином, конкурентоспроможність є відносним показником. Поза цим загальним розумінням, не існує широко прийнятого визначення конкурентоспроможності і яким чином вона повинна бути виміряна.

Тим не менш, поступово з'являється консенсус стосовно того, який саме індикатор може бути використаний для вимірювання конкурентоспроможності при використанні визначення, прийнятого Латруффе [9]. Наприклад, якщо конкурентоспроможність сприймається як продуктивність сектору певної країни, що співвідноситься з таким самим сектором іншої країни, показники вимірювання будуть зосереджені на торговельному успіху. З іншого боку, якщо конкурентоспроможність сприймається як процес або потенціал, вимірювання конкурентоспроможності повинно

бути зосереджене на лідерстві витрат і неціновій перевазі господарств.

Конкурентоспроможність галузі може бути визначена як його здатність до збільшення рентабельності й підтримки ринкової частки на міжнародних ринках. Таким чином, у центрі уваги нашого аналізу знаходиться торгівельний успіх. Конкурентоспроможність у такий спосіб визначається як поняття, що тісно пов'язане з питанням порівняльних переваг. Відповідно до моделі Хекшера-Оліна, порівняльна перевага країни в торгівлі залежить від її забезпеченості сукупністю факторів виробництва. У той час як порівняльна перевага є результатом відносної забезпеченості факторами виробництва, а також різних національних і торгівельних політик, фактичні експортні потоки країни виявляють її порівняльні переваги або їх відсутність у торгівельних секторах [10].

Агропродовольча продукція та харчові продукти займають значне місце в експортному потенціалі нашої країни, і їх частка постійно зростає (рис. 1).

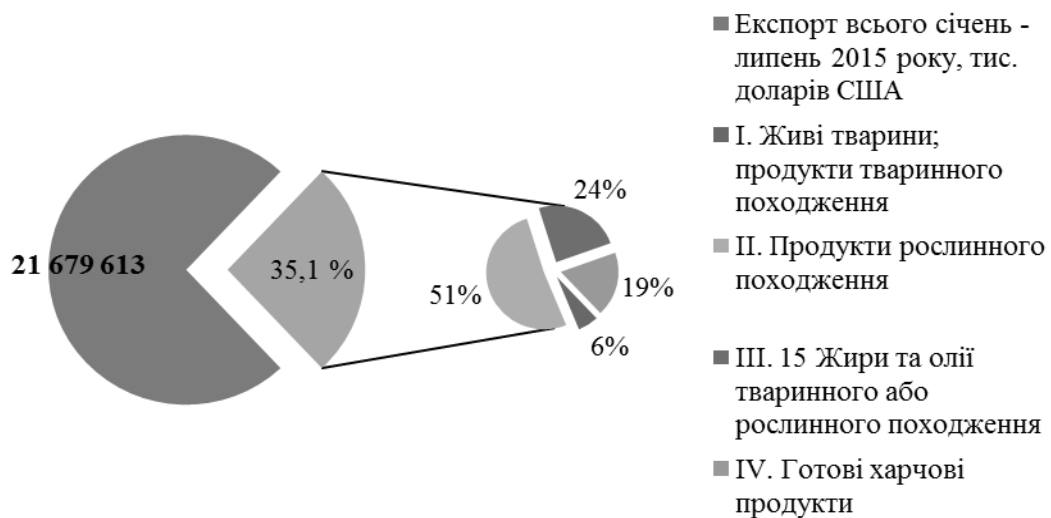

Рис. 1. Частка аграрного сектору в експортному потенціалі України за січень – липень 2015 року*

**Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України.*

Саме тому, конкурентоспроможність агропродовольчої продукції в широкому сенсі визначатиме конкурентоспроможність України на світовому ринку. Таким чином, питання конкурентоспроможності національної агропродовольчої продукції набуває дедалі більшого значення [4].

Загальновідомо, що конкурентоспроможність є відносним показником, адже вона може бути визначена тільки шляхом порівняння. Саме тому, під час оцінки конкурентоспроможності української продукції на сільськогосподарському ринку Європейського Союзу, недостатньо лише абсолютних показників. Відносні показники виявляються ще більш значущими.

Найбільш широко використовуваним показником міжнародної конкурентоспроможності галузі або країни є виявлена порівняльна

перевага (RCA). Цей показник уперше сформулював Б. Баласс, і тому, він широко відомий як індекс виявленої порівняльної переваги Баласса. Він визначає порівняльну перевагу країни «і» у товарі «j» [6].

Теорія міжнародної торгівлі констатує, що певні переваги від торгівлі забезпечують спеціалізацію в секторі порівняльної переваги країни. Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA) показує, в яких товарах країна має порівняльні переваги. Індекс Баласса було сформульовано таким чином:

$$RCA_{ij} = (x_{ij} / X_j) / (x_{iw} / X_w), \quad (1)$$

де RCA_{ij} – індекс виявленої порівняльної переваги для i -го товару j -ї країни;

- x_{ij} – експорт i -го товару j -ї країни;
- X_j – загальний обсяг експорту j -ї країни;
- x_{iw} – світовий експорт i -го товару;
- X_w – загальний світовий експорт.

Індекс виявленої порівняльної переваги (RCA) має відносно просту інтерпретацію. Якщо $RCA > 1$, то i -й товар j -ї країни має порівняльні переваги. Тобто, загальна частка експорту країни в товарах, що становлять інтерес є більшою, ніж частка у світовій торгівлі. З іншого боку, якщо $RCA < 1$, то такі товари мають порівняльні невігоди.

Відмінність індексу RXA від оригінального RCA полягає в тому, що він відрізняється від оригінального тим, що не враховує однакові країни й товари в чисельнику і в знаменнику.

Індекс відносної експортної конкурентоспроможності розраховують за формулою:

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / \sum_{I, I \neq j} X_{ij}) / (\sum_{k, k \neq j} X_{kj} / \sum_{k, k \neq 1} \sum_{I, I \neq j} X_{kl}), \quad (2)$$

- де X – експорт;
- i та k – види товарів;
- j та l – країни.

Індекс RXA визначають як відношення частки країни у світовому експорті певного товару до її частки у світовому експорті всіх інших товарів. Значення індексу RXA інтерпретується так: якщо воно є більшим від 1, то країна має порівняльні конкурентні переваги щодо експорту товару, щодо якого проводиться дослідження, якщо ж меншим від 1, то це свідчить про конкурентні невігоди.

Індекс відносної залежності від імпорту RMP є дуже схожим до індексу RXA , з тією лише різницею, що в цьому випадку до уваги береться імпорт:

$$RMP_{ij} = (M_{ij} / \sum_{I, I \neq j} M_{il}) / (\sum_{k, k \neq i} \sum_{I, I \neq j} M_{kl}), \quad (3)$$

- де M – імпорт;
- l та k – види товарів;
- j та l – країни.

Якщо значення індексу $RMP > 1$, то залежність від імпорту висока

(свідчить про конкурентні невігоди), у випадку ж, якщо $RMP < 1$, то залежність від імпорту низька (свідчить про порівняльні конкурентні переваги).

Для розрахунку Індексу відносних торговельних переваг RTA використовують показники експорту та імпорту певного товару:

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMP_{ij}, \quad (4)$$

де RTA_{ij} – індекс відносних торговельних переваг і-го товару j-ї країни;

RXA – індекс відносної експортної конкурентоспроможності і-го товару в j-й країні;

RMP_{ij} – індекс відносної залежності від імпорту і-го товару у j-й країні.

Загальний огляд торгівлі України з ЄС-28

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу у 2014 р. становив 17004,7 млн дол., або 31,5% від загального обсягу експорту, та збільшився, порівняно з 2013 р., на 431,2 млн дол., або на 2,6% (у 2013 р. – 16573,5 млн дол., або 26,6%) (рис. 2). Зокрема, зріс обсяг поставок жирів та олії тваринного або рослинного походження на 58,4%, зернових культур – на 5%. Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Італії на 5,7%, Польщі – на 3,9 та Німеччини – на 2,5%. Одночасно скоротився до Росії на 33,7%, Білорусі – на 16,7, Індії – на 7,1 та Туреччини – на 5,1%.

тис.дол. США

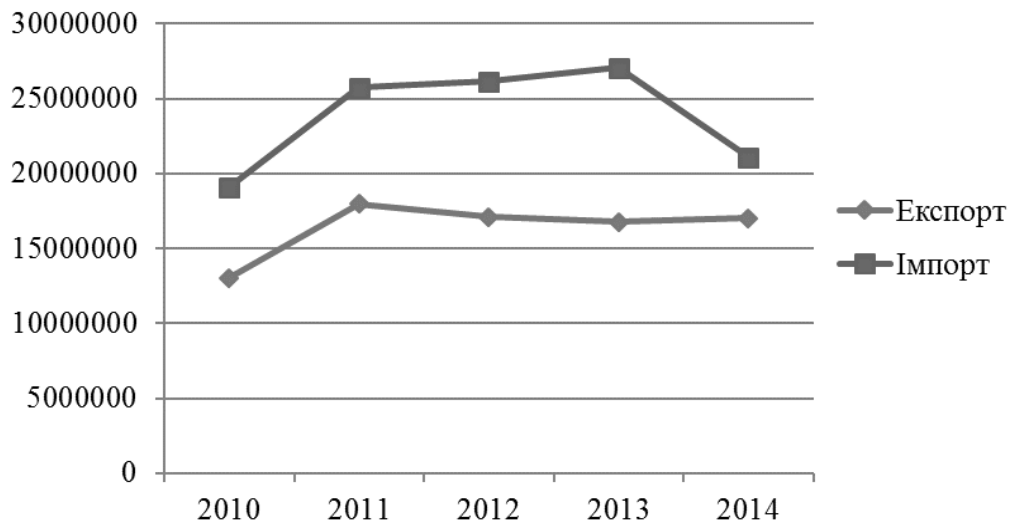

Рис. 2. Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у тис. дол. США*

*Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України.

Основа товарної агропродовольчої структури українського експорту становили продукти рослинного походження – 16,2% (менше на 1,3%), у т. ч. зернові культури – 12,1% (більше на 3%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 7,1% (більше на 9,3%), готові харчові продукти

– (менше на 11,5%).

Важливим питанням серед багатьох інших при оцінці дієвості зони вільної торгівлі між ЄС та Україною є розгляд їхніх двосторонніх торговельних товарних потоків (рис. 3) і виявлення характеру міжнародної торговельної спеціалізації, а також обчислення індексів відносних порівняльних переваг агропродовольчої продукції України на ринку ЄС у моделі сучасної економіки.

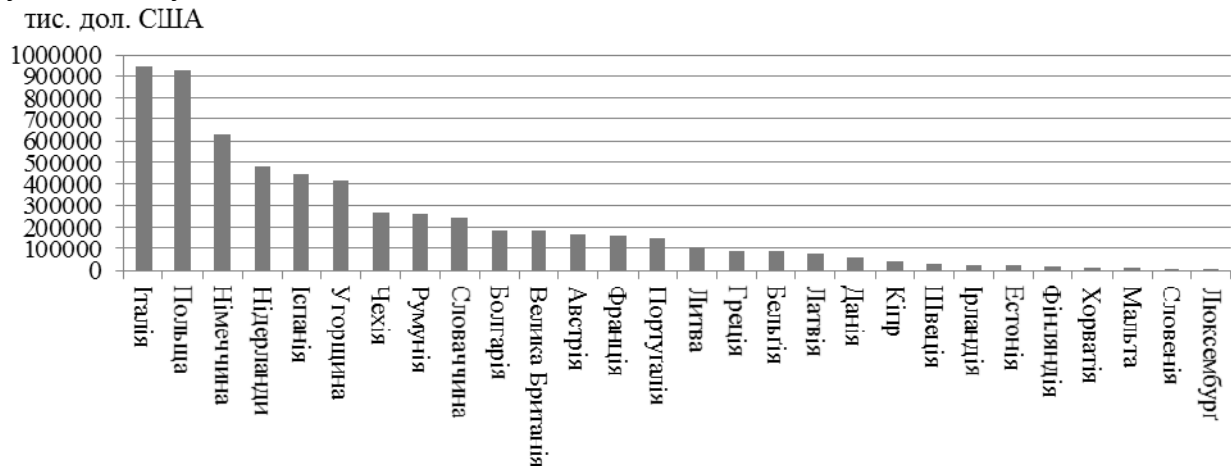

Рис. 3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС, перша половина 2015 року*

**Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України.*

Для проведення аналізу ми беремо за основу статистичні дані Комітету торгівлі ООН [11] для 24 товарних груп за експортом у двосторонніх зв'язках між Україною та ЄС за 2014 р., згідно з Гармонізованою системою опису і кодування товарів по двозначному коду (HS 2-digit), а також формулу виявленої порівняльної переваги, розроблену Б. Балассом (1).

З отриманих результатів (табл. 1) випливає, що Україна на сучасному етапі розвитку двосторонніх торговельних відносин з ЄС значною мірою спеціалізується на виробництві та експорті ресурсних товарів агропродовольчого сектору.

Аналіз одержаних значень індексу RCA свідчить, що Україна має порівняльні конкурентні переваги щодо експорту зернових культур, насіння і плодів олійних рослин, рослинних матеріалів для виготовлення, жирів та олії тваринного або рослинного походження, цукру і кондитерських виробів із цукру, продуктів переробки овочів, залишків і відходів харчової промисловості. Результати подано на рис. 4.

Багато в чому саме ті товари, у яких Україна має перевагу, і становлять основу нашого агропродовольчого експорту до ЄС – зернові, насіння соняшнику та соняшникова олія. Також виявлені порівняльні переваги в таких групах товарів: цукор і кондитерські вироби з цукру, продукти переробки овочів, залишки і відходи харчової промисловості.

1. Розрахунок індексу порівняльних переваг України в торгівлі з ЄС, 2014 рік

HS -2 код	Товарна група	Експорт ЄС-28 в Україну (дол. США)	Експорт із України до ЄС-28 (дол. США)	RCA	Частка товарної групи в загальному агропро- довольчому експорті України до ЄС-28, %
01	Живі тварини	79916510	310121	0,01	0,01%
02	М'ясо та їстівні субпродукти	146203073	51973685	0,47	1,09%
03	Риба і ракоподібні	74712468	9116792	0,16	0,19%
04	Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	95792547	69424291	0,95	1,46%
05	Інші продукти тваринного походження	11623132	6124686	0,69	0,13%
06	Живі дерева та інші рослини	76174156	256497	0,00	0,01%
07	Овочі	58415501	23915373	0,54	0,50%
08	Їстівні плоди та горіхи	146944284	88905046	0,79	1,86%
09	Кава, чай	83717054	3109732	0,05	0,07%
10	Зернові культури	241667721	1805431698	9,80	37,87%
11	Продукція борошномельно- круп'яної промисловості	13634234	10198155	0,98	0,21%
12	Насіння і плоди олійних рослин	168160001	919012708	7,17	19,28%
13	Шелак природний	17786608	322405	0,02	0,01%
14	Рослинні матеріали для виготовлення	83753	85122438	1333,8 3	1,79%
15	Жири та олії тваринного або рослинного походження	61721262	794755023	16,90	16,67%
16	Продукти з м'яса, риби	31280188	3019295	0,13	0,06%
17	Цукор і кондитерські вироби з цукру	21343458	20862399	1,28	0,44%
18	Какао та продукти з нього	154116649	25754489	0,22	0,54%
19	Готові продукти із зерна	83248008	29598548	0,47	0,62%
20	Продукти переробки овочів	99621004	157204566	2,07	3,30%
21	Різні харчові продукти	253471514	22844640	0,12	0,48%
22	Алкогольні і безалкогольні напої та оцет	171666372	28545721	0,22	0,60%
23	Залишки і відходи харчової промисловості	169457301	605714420	4,69	12,71%
24	Тютюн і промислові замінники тютюну	77606298	5766757	0,10	0,12%
Загальна вартість, товарні групи 01–24 (дол. США)		2 338 363 096,00	4 767 289 485,00		100,00%

*Джерело: розраховано автором за даними Комітету статистики ООН [15].

На рис. 5 зображено частки товарів із виявленими порівняльними перевагами RCA в загальному українському обсязі експорту агропродовольчої продукції до ЄС. Товари, такі як зернові, насіння соняшнику та соняшникова олія, мають індекс набагато більший за 1, тому за умови вільної торгівлі з ЄС вони ще більше закріплять своє становище.

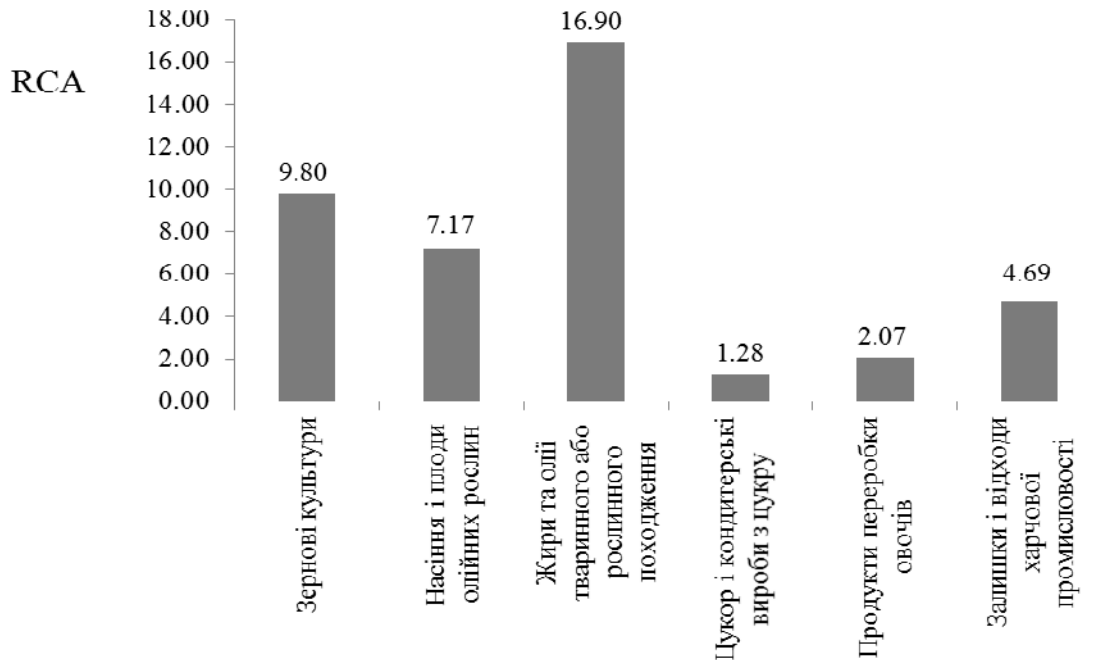

Рис. 4. Основні товарні групи з виявленою порівняльною перевагою України у торгівлі з ЄС, 2014 рік*

*Джерело: розроблено автором за даними Комітету статистики ООН.

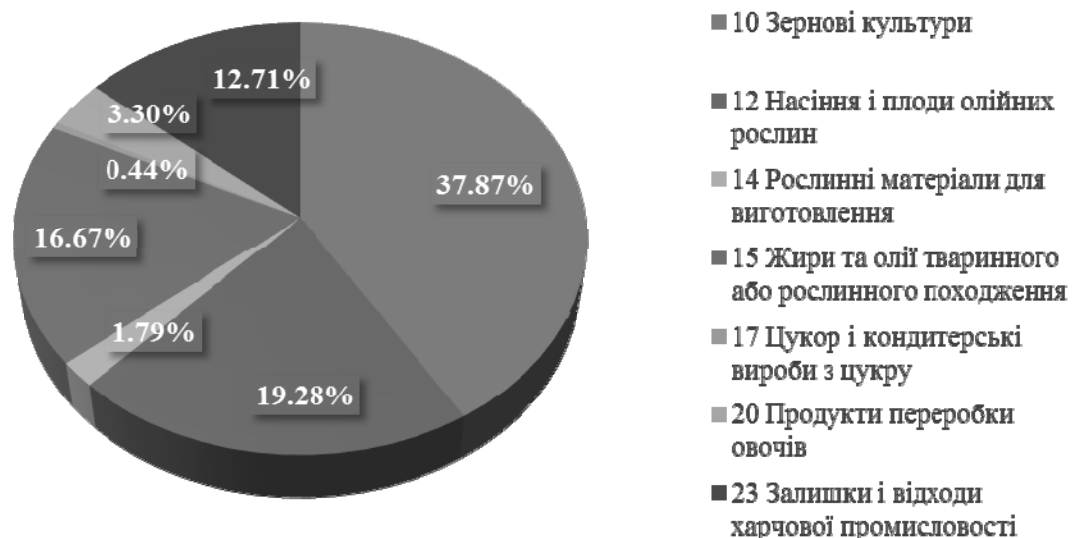

Рис. 5. Частка товарних груп із виявленими порівняльними перевагами (RCA) у загальному експорті агропродовольчої продукції з України до ЄС-28, 2014 рік*

*Джерело: розроблено автором за даними Комітету статистики ООН.

2. Географічна структура експорту деяких конкурентоспроможних товарних груп до країн ЄС у 2014 році*

EU-28	10. Зернові культури		12. Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома і фураж		15. Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження		23. Залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин	
	Обсяг торгівлі (дол. США)	%	Обсяг торгівлі (дол. США)	%	Обсяг торгівлі (дол. США)	%	Обсяг торгівлі (дол. США)	%
Австрія	1 399 591,00	0,08%	8 882 752,00	0,97%	4 231 685,00	0,53%	539 073,00	0,09%
Бельгія	98 759 395,00	5,47%	926,00	16,72%	17 257,00	0,00%	13 430 326,00	2,22%
Болгарія	169 569,00	0,01%	3 829 795,00	0,42%	59 846,00	0,01%	343 600,00	0,06%
Велика Британія	108 032 769,00	5,98%	3 288 541,00	0,36%	70 015 555,00	8,81%	47 268 655,00	7,80%
Греція	9 919 578,00	0,55%	61 987 555,00	6,75%	16 844 566,00	2,12%	23 954,00	0,00%
Данія	881 658,00	0,05%	1 731,00	0,00%	274,00	0,00%	7 239 154,00	1,20%
Естонія	507 427,00	0,03%	596 225,00	0,06%	1 080 907,00	0,14%	988 202,00	0,16%
Ірландія	59 961 390,00	3,32%	8,00	0,00%				
Іспанія	620 685 074,00	34,38%	34 470 620,00	3,75%	187 531 777,00	23,60%	68 958 183,00	11,38%
Італія	292 023 578,00	16,17%	83 699 421,00	9,11%	166 259 549,00	20,92%	68 515 269,00	11,31%
Кіпр	21 487 457,00	1,19%	2 040,00	0,00%	4 208 135,00	0,53%	3 567 248,00	0,59%
Латвія	3 705 832,00	0,21%	2 186 865,00	0,24%	3 335 135,00	0,42%	8 089 384,00	1,34%
Литва	44 482 188,00	2,46%	16 100 828,00	1,75%	16 273 483,00	2,05%	31 312 474,00	5,17%

Люксембург			9 356 082,00	1,02%					
Мальта	147,00	0,00%			242 855,00	0,03%			
	315 456		135 969		166 847				
Нідерланди	808,00	17,47%	939,00	14,80%	822,00	20,99%	68 064 514,00	11,24%	
Німеччина	86 396 673,00	4,79%	70 448 739,00	7,67%	2 771 803,00	0,35%	2 385 574,00	0,39%	
							127 796		
Польща	15 140 025,00	0,84%	74 067 697,00	8,06%	60 187 626,00	7,57%	690,00	21,10%	
	109 435								
Португалія	374,00	6,06%	83 031 311,00	9,03%	18 727 370,00	2,36%			
Румунія	61 542,00	0,00%	16 406 434,00	1,79%	1 861 707,00	0,23%	1 405 258,00	0,23%	
Словацьчина	208 151,00	0,01%	1 129 069,00	0,12%	2 819 481,00	0,35%	619 423,00	0,10%	
Словенія	217 642,00	0,01%	20 504,00	0,00%					
Угорщина	2 689 685,00	0,15%	29 995 939,00	3,26%	4 199 645,00	0,53%	195 328,00	0,03%	
Фінляндія	10 038,00	0,00%	75 551,00	0,01%					
			127 515				152 737		
Франція	13 314 879,00	0,74%	327,00	13,88%	58 089 492,00	7,31%	834,00	25,22%	
Хорватія	5 059,00	0,00%	392 877,00	0,04%	2 402,00	0,00%	632 592,00	0,10%	
Чехія	480 169,00	0,03%	1 783 100,00	0,19%	9 094 445,00	1,14%	1 601 685,00	0,26%	
Швеція			94 832,00	0,01%	52 206,00	0,01%			
	1 805 431		919 012		794 755		605 714		
Всього	698,00	100,00%	708,00	100,00%	023,00	100,00%	420,00	100,00%	100,00%

*Джерело: складено автором за даними Комітету статистики ООН.

Здебільшого індекс чутливий до всього, що викривлює структуру торгівлі, тобто до торгових бар'єрів. Наявність різних умов торгівлі з іншими країнами в ЄС та України звичайно впливає на індекс, але для груп товарів, де індекс набагато більший за 1, вірогідність втрати переваги за зміни умов невелика. Нижче (табл. 2) приведено розподіл експорту, в абсолютному та відсотковому вираженні, основних конкурентоспроможних товарів серед країн членів ЄС у 2014 році.

Після проведеного аналізу та узагальнень теоретичних положень конкурентних переваг, можна зробити висновок що всі визначення стосуються певного суб'єкта, об'єкта чи процесу загалом, і при цьому основним чинником, який функціонує та має вплив на суб'єкт та предмет аграрного сектору, виступає стан суб'єкта господарювання чи ринкова ніша продукції, водночас, це може бути певна галузь і країна, що забезпечує максимально вигідне ринкове положення в умовах жорсткої конкуренції та покриває повною мірою бажання й очікування споживачів. При цьому, наявність стійких конкурентних переваг має стратегічне значення, адже вони мають захист упродовж тривалого часу. Безумовно, глобалізація всіх сфер життя спонукає суб'єктів господарювання враховувати національні інтереси, міжнародні тенденції, особливості розвитку економічної системи та її складових, а також комплементарність національних економік. Інституційне середовище, що створює матриці економічної поведінки, у сучасних економічних умовах визначає форми, методи і напрями створення конкурентних переваг та імплементацію конкурентних стратегій. Виявлені конкурентні переваги є основними факторами конкурентоспроможності продукції→товару→підприємства→галузі→країни в цілому [2, 5].

Таким чином, простежується пряма залежність між поняттями «конкурентні переваги» і «конкурентоспроможність», при цьому формування і наявність перших зумовлює існування наступних. Саме тому, конкурентоспроможність продукції слід розглядати як невід'ємну складову конкурентоспроможності підприємства, галузі та країни в цілому.

Згідно з даними (табл. 2 і рис. 6), експорт зернових в 2014 році в ЄС здійснювався в такому співвідношенні: 68 % від загального обсягу було експортовано в Італію, Голландію та Іспанію, а решта об'єму з кожною часткою не вище за 10% було розподілено між іншими країнами – членами ЄС.

Щодо експорту з України до країн ЄС товарної групи (HS 12) насіння і плоди олійних рослин, то серед країн, що мали найбільшу частку в 2014 році можна виокремити Бельгію, Францію та Голландію, але в цілому їхня сумарна частка не перевищувала 50%, що дає змогу розглядати порівняно рівномірний розподіл серед країн-членів ЄС. Серед найбільших споживачів української соняшникової олії слід виокремити Італію, Голландію, Іспанію, так як їх сумарна частка становила 65 %. Щодо розподілу українського експорту товарної групи (HS 23) залишки і відходи харчової промисловості, то найбільші частки було експортовано до Франції та Польщі, решту було розподілено між іншими членами ЄС з часткою менше, ніж 12 %.

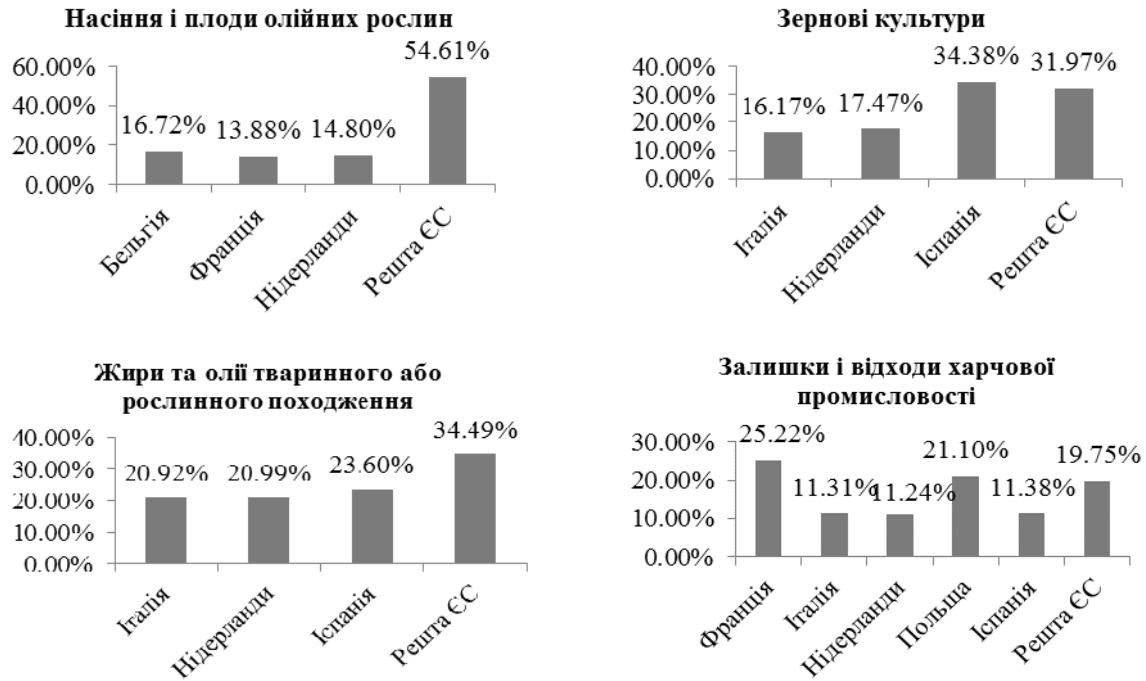

Рис. 6. Географічна структура експорту товарних груп (RCA) до країн ЄС у 2014 році*

*Джерело: розроблено автором за даними Комітету статистики ООН.

Висновки і перспективи. Нині для аграрного сектору України надзвичайно важливим залишається питання зміцнення позицій на європейському аграрному ринку, розширення експортної орієнтації аграрного виробництва, що стане основним фактором економічного зростання аграрного сектору країни.

Поглиблення економічної інтеграції між ЄС та Україною здатне надати імпульсів трансферу технологічних знань та фізичного капіталу в Україну і налагодженню виробництв продукції з високою часткою доданої вартості.

ЄС є одним із найбільших гравців на світовому ринку агропродовольчої продукції за останні двадцять років і впевнено продовжує утримувати ці позиції. Ця стаття представляє результати та відомості щодо індексів Баласса для експортної діяльності агропродовольчої продукції України на ринки ЄС в 2014 році. Було досліджено, що Україна має виявлені порівняльні переваги в певних товарних групах в торгівлі агропродовольчою продукцією на ринку Європейського Союзу. Було показано поточну ситуацію торговельних відносин між Україною та ЄС-28.

Список літератури

1. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу / Н. Вдовенко. – Scientific Journal "Science Rise". – 2015. – № 5/3 (10). – С. 39–43.

2. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках : наук. доп. / за ред. акад. УААН В. М. Трегобчука, чл.-кор. УААН Б. Й. Пасхавера. – К. : Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 260 с.

3. Захист сільськогосподарських земель, родючості ґрунту та підвищення стійкості до зміни клімату в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil__ – Назва з екрана.

4. Кваша С. М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С. М. Кваша, Н. Є. Голомша // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 99–104.

5. Яценко О. М. Конкурентні позиції країн провідних виробників продукції бджільництва / О. М. Яценко // Вісник ЖНАЕУ. – 2011. – № 1. – С. 225–247.

6. Balassa B. Trade liberalization and Reveal Comparative Advantage // B. Balassa / Manchester School of Economic and Social Studies. – 1965. – Vol. 33. – P. 99–123.

7. European Commission, 1999, Territorial competitiveness – Creating a territorial development strategy in light of the LEADER experience, “Rural Innovation” from <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leader2/rural-en/biblio/compet/intro.htm>

8. Krugman P. Competitiveness: A dangerous obsession. Foreign Affairs. 1994. – 73 (2). – P. 28–44.

9. Latruffe L. Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors // L. Latruffe / OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, OECD Publishing. – 2010. – No. 30. – P. 62.

10. Sarker R. and S. Ratnasena 2014. Revealed Comparative Advantage and Half-a-Century Competitiveness of Canadian Agriculture: A Case Study of Wheat, Beef, and Pork Sectors. Canadian Journal of Agricultural Economics 62 (4), 519–544.

11. The Committee of the UN trade – Official Site. Available at : [<http://comtrade.un.org/>].

12. Thomson N., Ward N., 2005, Rural Areas and Regional Competitiveness (Report to Local Government Rural Network), Centre for Rural Economy Research (ISBN 1-903964-23-7).

References

1. Vdovenko, N. M. (2015). Metodolohizatsiia haluzevoho derzhavnoho upravlinnia na shliakhu adaptatsii ekonomiky do umov ta vymoh Yevropeiskoho Soiuzu / N. Vdovenko. – Scientific Journal “Science Rise”. – № 5/3 (10), 39–43.

2. Ensuring competitiveness of the agricultural sector of Ukraine economy in domestic and foreign markets: science. rep. (2007) / Ed. Acad. of UAAN Trehobchuk V. M., member-corr. UAAN Pashaver J. B. – K. : Institute of Economics and Forecasting, 260.

3. Zakhyst silskohospodarskykh zemel, rodiuchosti gruntu ta pidvyshchennia stiikosti do zminy klimatu v Ukraini [Elektronnyi resurs]. Available at : <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil> – Title screen.

4. Kvasa, S. M. (2006). Competitiveness of domestic agricultural goods on the world agricultural market / Kvasa S. M., Golomsha N. E. // Economy AIC, 5, 99–104.

5. Iatsenko, O. M. (2011). Konkurentni pozytsii krain providnykh vyrobnykiv produktsii bdzhilnytstva / O. M. Yatsenko // Visnyk ZhNAEU, 1, 225–247.

6. Balassa, B. (1965). Trade liberalization and Reveal Comparative Advantage // B. Balassa / Manchester School of Economic and Social Studies, 33, 99–123.
7. European Commission (1999). Territorial competitiveness – Creating a territorial development strategy in light of the LEADER experience, “Rural Innovation” from : <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leader2/rural-en/biblio/compet/intro.htm>.
8. Krugman, P. (1994). Competitiveness: A dangerous obsession. Foreign Affairs, 73 (2), 28–44.
9. Latruffe, L. (2010). Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors // L. Latruffe / OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, OECD Publishing, 30, 62.
10. Sarker, R. and Ratnasena, S. (2014). Revealed Comparative Advantage and Half-a-Century Competitiveness of Canadian Agriculture: A Case Study of Wheat, Beef, and Pork Sectors. Canadian Journal of Agricultural Economics, 62 (4), 519–544.
11. The Committee of the UN trade – Official Site. – Available at : [<http://comtrade.un.org/>].
12. Thomson, N., Ward, N. (2005). Rural Areas and Regional Competitiveness (Report to Local Government Rural Network), Centre for Rural Economy Research (ISBN 1-903964-23-7).

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ И ВЫЯВЛЕННЫЕ СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ В ТОРГОВЛЕ С ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗОМ

Ю. В. Трокоз

***Аннотация.** Исследованы сравнительные преимущества и конкурентоспособность аграрного сектора Украины в сфере торговли с Европейским Союзом. В ходе научного исследования были рассмотрены и проанализированы теоретические и научные подходы сравнительных преимуществ и конкурентоспособности. Эта статья использует понятие "выявленное" сравнительное преимущество, известное как индекс Баласса и которое Б. Баласс ввел для эмпирической идентификации слабых и сильных экспортных отраслей страны. Проанализировано состояние торговли агропродовольственной продукцией между Украиной и членами ЕС, а также исследована конкурентоспособность отечественных товарных групп агропродовольственных товаров.*

Используя эмпирические методы исследования был определен перечень отечественных товарных групп с выявленными сравнительными преимуществами в торговле со странами Европейского Союза. В то время как индекс RCA, используемый в данном исследовании, представляет собой усовершенствование, по отношению к другим методам, измерения конкурентоспособности, он также не позволяет нам отделить эффекты рыночной и нерыночной неэффективности по отношению к конкурентоспособности. Будущие исследования должны быть направлены на модификацию индекса RCA так, чтобы это позволяло исследователям отделить эффекты рыночной и нерыночной неэффективности по отношению к конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкурентоспособность, выявленное сравнительное преимущество, торговля агропродовольственной продукцией, индекс Баласса

**COMPETITIVENESS AND REVEALED COMPARATIVE
ADVANTAGES OF UKRAINE'S AGRICULTURE SECTOR
IN TRADE WITH THE EUROPEAN UNION**

Y. V. Trokoz

Abstract. *The article examines the comparative advantages and competitiveness of the agricultural sector of Ukraine in the field of trade with the European Union. In the course of scientific research, there have been examined and analyzed theoretical and scientific approaches of comparative advantage and competitiveness. This article uses the concept "revealed" comparative advantage, which is known as the Balassa index and was introduced by B. Balassa for empirical identification of strengths and weaknesses of the country's export industries. This article analyzes the state of agri-food products trade between Ukraine and EU, as well as investigates the competitiveness of domestic commodity groups of agricultural products.*

By using empirical research methods, the list of national commodity groups with revealed comparative advantage in trade with the European Union countries was defined. While the RCA index, which is used in this findings, present perfectibility in relation to alternative methods of measuring competitiveness, it also keeps us from exclusion the effects of market and non-market inefficiency with respect to competitiveness. Future research have to be focused on modification of RCA index, in such a manner that it allows researchers to separate the effects of market and non-market inefficiency in relation to competitiveness.

Keywords: *competitiveness, revealed comparative advantage, agri-food products trade, index Balassa*